

Stichting Pensioenfonds Koninklijke Cosun

Maatschappelijk Verantwoord Beleggen 2022

Inhoudsopgave

Kernpunten 2022	3
Ontwikkelingen 2022	4
Vooruitblik 2023.....	5
Onze MVB aanpak	6
Op weg naar Parijs: klimaat-neutraal in 2050	9
Positieve & negatieve impact van de beleggingen.....	11
Screening & uitsluitingen.....	12
Dialogoog & stemrecht	14
Maatschappelijk verantwoord beleggen binnen alternatieve beleggingen	18
Bijlage	19

Kernpunten 2022

35%

Relatieve broeikasgasemissie reductie in scope 1 & 2 CO₂e broeikasgassen reductie vergeleken met de benchmark.

€ 149 miljoen

Positieve impact op focus SDG's 3, 7 en 12.

37%

procent van de beleggingsportefeuille*

hanteert een **best-in-class** methodiek waarbij de slechtst presterende bedrijven met betrekking tot maatschappelijk verantwoord beleggen worden vermeden.

**excl. niet-genoteerde alternatieve beleggingen*

€ 102 miljoen

Negatieve impact op focus SDG's 3, 7 en 12.

Controversiële wapens

Tabak

Controversiële landen

UN global Compact schenders

... Hier willen wij niet beleggen!

€ 886 miljoen

beheerd vermogen. In bijlage IV is een volledig overzicht van de beleggingen van het pensioenfonds opgenomen.

61%

van de beleggingsfondsen* waarin het pensioenfonds belegt voert **engagement** uit op onderwerpen waarop het pensioenfonds bedrijven wil aanspreken.

**excl. niet-genoteerde alternatieve beleggingen*

Ontwikkelingen 2022

In 2022 hebben wij verdere stappen gezet om te voldoen aan onze doelstellingen op het gebied van Maatschappelijk Verantwoord Beleggen (MVB). Zo hebben wij onder meer een landenbeleid geformuleerd en eerste stappen tot implementatie gezet voor een duurzamere invulling van de beleggingscategorie aandelen opkomende landen waarin dit landenbeleid is verwerkt. Ook hebben wij een MVB Dashboard ingevoerd om beter zicht te krijgen op de prestaties van onze beleggingsportefeuille op gebied van duurzaamheid.

Klimaatdoelstelling en uitstoot portefeuille

Het pensioenfonds wil klimaatneutraal zijn in 2050. Hiertoe volgen wij het pad van de Climate Transition Benchmark en willen wij deze op termijn overtreffen. Dat wil zeggen dat wij inmiddels een forse (40%) reductie van de CO₂-uitstoot van de beleggingen nastreven ten opzichte van onze situatie in

2019. Ook in 2022 hebben wij hiertoe stappen ondernomen, zoals in dit rapport beschreven. De relatieve CO₂- uitstoot van de beleggingen van het pensioenfonds is inmiddels ruim 35% lager dan die van de benchmark. U kunt hier op pagina 9 meer over lezen.

Aandelenselectie opkomende landen

In 2022 heeft het fonds gekeken of de beleggingscategorieën aandelen opkomende landen nog aansluit op ons MVB-beleid. De vertaling van ons ESG-beleid naar een benchmark is hierbij op maat gemaakt. Wij kunnen onze portefeuille tegen deze benchmarks spiegelen om zo vast te stellen of de portefeuille nog aan onze eisen voldoet. Het resultaat is dat wij een nieuw beleggingsfonds hebben gekozen dat volledig voldoet aan onze eigen MVB-doelstellingen.

Landenbeleid

In welke landen willen wij niet beleggen omdat er discussie is over controversiële activiteiten en dit beleggings- en reputatierisico's met zich meebrengt? Er zijn landen die niet op een sanctielijst staan en waarin wel belegd kan worden, maar

waar wij misschien om verscheidene redenen liever niet in willen beleggen. Denk aan de controverses rond het WK-voetbal in Qatar of de zwakke positie van mensenrechten in Saudi-Arabië.

In 2022 zijn wij daarom begonnen met het opzetten van een landenbeleid en is dit ook geïmplementeerd in de aandelen beleggingen. Met het landenbeleid richten we ons niet op het uitsluiten van alle bedrijven in die landen maar alleen op staatsgerelateerde bedrijven en staatsobligaties. Verdere implementatie in de portefeuille volgt in 2023, waarbij kosten en rendement mede in ogenschouw worden genomen. Dit nieuwe beleid is gebaseerd op objectieve en meetbare gegevens van onder meer ngo's en (academische) denktanks. Het beleid komt boven op de internationale sanctiewetgeving.

MVB Dashboard

Samen met onze fiduciaire beheerder hebben wij in 2022 het MVB Dashboard ontwikkeld. Dit dashboard geeft direct helder inzicht in de voortgang van ons ESG-beleid aan de hand van opgestelde KPI's. Het dashboard maakt het mogelijk om verscheidene doelstellingen op het gebied van goed bestuur, beleid, MVB-

implementatie en verantwoording eenvoudig te monitoren.

Wet- en regelgeving

PF Cosun heeft in 2022 verdere voorbereidingen getroffen om volledig te voldoen aan de Europese SFDR regelgeving. Vanaf 2023 zullen wij ook volgens deze maatstaf rapporteren over ons duurzaamheidsbeleid. Deze wetgeving schrijft voor hoe het pensioenfonds informatie over duurzaamheid moet delen met (nieuwe) deelnemers. PF Cosun heeft zich geclassificeerd als een 'artikel 8' regeling conform deze wet. Dat wil zeggen dat duurzaamheid is geïntegreerd in de beleggingen.

Vooruitblik 2023

Maatschappelijk Verantwoord Beleggen blijft ook in deze veranderende tijden een belangrijk speerpunt voor PF Cosun. Dit jaar willen wij onder andere een uitgebreide analyse uitvoeren van alle duurzaamheidsrisico's in de portefeuille. Dat is mede ingegeven door de verhoogde aandacht van de Nederlandse toezichthouder en nieuwe verplichting om in 2023 te rapporteren volgens de Europese SFDR wetgeving. Omdat het pensioenfonds zich heeft geïntegreerd als een 'artikel 8' regeling, is duurzaamheid geïntegreerd in de beleggingen.

Daarnaast wil PF Cosun onderzoeken of een duurzamere invulling voor de beleggingscategorie genoteerd infrastructuur mogelijk is. Infrastructuur is momenteel een de voornaamste bronnen van uitstoot binnen onze beleggingsportefeuille. Een duurzame invulling voor deze categorie zet een volgende stap om de CO₂e van de portefeuille te verminderen.

Een ander belangrijk onderwerp zal de evaluatie van beheerders voor de beleggingscategorie bedrijfsobligaties zijn. Bij het beoordelen van de beheerders zal duurzaamheid integraal worden meegenomen.

Tenslotte zal PF Cosun onderzoeken of het beleggen in landbouwgronden past bij de beleggingsbeginselen van het pensioenfonds en of er interessante duurzame oplossingen op de markt beschikbaar zijn om in te kunnen beleggen.

Onze MVB aanpak

Duurzaamheidsambitie PF Cosun

PF Cosun streeft ernaar om een (potentiële) negatieve invloed van haar beleggingen op de samenleving en het milieu te identificeren, verminderen en voorkomen. Hierbij wordt prioriteit gegeven aan de belangrijkste onderwerpen - zoals de opwarming van de aarde - op basis van schaal, reikwijdte en onomkeerbaarheid. Per 2050 dienen alle beleggingen klimaatneutraal zijn, in overeenstemming met het door de financiële sector ondertekende klimaatakkoord. Het is de ambitie van PF Cosun om de Climate Transition Benchmark CO₂-uitstoot doelstelling te behalen (minder uitstoot) op minimaal de liquide (meetbare) beleggingscategorieën waar het pensioenfonds in belegt. Daarnaast wil PF Cosun een positief maatschappelijk rendement realiseren, met bijzondere aandacht voor het klimaat, verantwoorde consumptie & productie en gezondheid & welzijn.

Het pensioenfonds wenst een bijdrage te leveren aan de Verenigde Naties Sustainable Development Goals (SDG's):

- SDG 3: Goede Gezondheid & Welzijn;
- SDG 7: Betaalbare & Duurzame Energie; en
- SDG 12: Verantwoorde Consumptie en Productie.

Concreet heeft het pensioenfonds haar MVB-overtuigingen als volgt in het beleggingsbeleid vertaald:

- Bij beleggingsbeleid-beslissingen is de MVB-impact onderdeel van de besluitvorming;
- Het pensioenfonds gelooft in een relatief aantrekkelijk risico-rendementsprofiel op de lange termijn voor bedrijven die goed presteren op criteria voor ESG (Environment, Social, Governance)
- Het MVB-beleid mag niet leiden tot een naar verwachting lager rendement op lange termijn;
- Het pensioenfonds zoekt naar alternatieven die een positieve bijdrage leveren aan de door de deelnemers als belangrijk aangemerkte SDG's, welke eveneens passen bij de duurzaamheidsthema's vanuit de Cosun organisatie.

Sustainable Development Goals

De United Nations Sustainable Development Goals (SDG's) bestaat uit 17 doelen (thema's) die de wereld in 2030 tot een betere leefomgeving moeten maken. Deze doelen zijn gericht op onder meer armoedebestrijding, toegang tot gezondheidszorg, onderwijs, duurzame energie en klimaatverandering.

Goed ondernemingsbestuur begint bij het pensioenfonds zelf

PF Cosun heeft de interne organisatie rond maatschappelijk verantwoord beleggen als volgt georganiseerd:

Het bestuur en beleggingsadviescommissie

Het bestuur is verantwoordelijk voor het MVB-beleid en de uitvoering daarvan. De beleggingsadviescommissie bewaakt de voortgang.

Om MVB-resultaten te volgen en te bewaken zijn er KPI's (Key Performance Indicators) opgesteld. Periodiek wordt de voortgang met betrekking tot deze KPI's met het bestuur van PF Cosun besproken. Voor 2022 heeft het pensioenfonds 60% van de KPI's behaald.

Het verantwoordingsorgaan

Minimaal één keer per jaar spreekt (een delegatie) van het bestuur met het verantwoordingsorgaan van PF Cosun over het gekozen beleid (adviesrecht) en de uitvoering van het beleid (verantwoording).

De deelnemers

Een breed draagvlak voor het beleid wordt steeds belangrijker. Daarom stemmen wij

dit regelmatig af met onze deelnemers. Wij vragen periodiek de mening over MVB van de deelnemers, aan de hand van een deelnemersonderzoek.

In 2022 is zo'n deelnemersonderzoek uitgevoerd waarbij onder andere is gevraagd naar de voorkeuren van deelnemers ten aanzien van het MVB beleid. De belangrijkste conclusies hieruit waren:

- niet investeren in controversiële overheden;
- in gesprek blijven met bedrijven die werken met fossiele brandstoffen;
- behoefte aan periodieke updates over MVB; en
- informeren over MVB het liefst via Pensioenbulletin.

De werkgever

PF Cosun is een zelfstandige eenheid, maar heeft een sterk verband met de werkgever. Duurzaamheid is een belangrijke pijler binnen de strategie van de onderneming.

Evaluatie

PF Cosun evalueert periodiek het MVB-beleid. Zo bepalen wij of het beleid en de ontwikkelingen aansluiten bij de verwachting en ambities van alle belanghebbenden of dat aanscherping wenselijk is.

Wat is goed ondernemingsbestuur?

Er is bij een bedrijf sprake van goed ondernemingsbestuur als het bedrijf goed, efficiënt en verantwoord geleid wordt en er tegelijkertijd verantwoording over het gevoerde beleid afgelegd wordt aan alle belanghebbenden waaronder de eigenaren (in ons geval het pensioenfonds), werknemers, afnemers en de samenleving als geheel.

Ondernemingsbestuur wordt ook wel "governance" genoemd.

Goed ondernemingsbestuur bij uitvoeringspartners en vermogensbeheerders

Het pensioenfonds beoordeelt of het MVB-beleid de vermogensbeheerders waarin het is belegd in lijn is met het MVB-beleid van het fonds. Bij een nieuw aan te stellen vermogensbeheerder wordt dit expliciet in de beoordeling meegenomen.

Goed ondernemingsbestuur in de beleggingsportefeuille

PF Cosun wil via de fiduciair of de vermogensbeheerders ook goed bestuur stimuleren bij de bedrijven die in de beleggingsportefeuille van het fonds zijn opgenomen. Dat wij doen onder andere door:

- het uitbrengen van stemmen en het voeren van een dialoog met bedrijven waar wij in beleggen; en
- door bedrijven met goed ondernemingsbestuur te belonen door er (meer) in te beleggen of minder te beleggen in bedrijven met een minder goed ondernemingsbestuur.

Instrumenten om onze duurzaamheidsdoelstellingen te behalen

Hoe vertalen wij onze MVB-overtuigingen naar onze beleggingen? Wij gebruiken daarvoor onderstaande instrumenten.

Uitsluitingen

We sluiten bedrijven en/of landen uit die betrokken zijn bij ernstige schendingen van de mensenrechten en een aantal andere ethische criteria waaronder controversiële wapens en tabak.

Screening en MVB-integratie

De ondernemingen waarin we beleggen moeten voldoen aan de Global Compact Principles (UNGCP). Deze regels zijn opgesteld door de Verenigde Naties en gaan over het naleven van kernwaarden op het gebied van mensenrechten, arbeidsrechten, milieu en (anti-)corruptie. Constateren we dat er in één van onze (sub)portefeuilles direct belegd wordt in ondernemingen die handelen in strijd met deze principes? Dan gaan we met deze bedrijven via de fiduciair in dialoog.

Ook kijken wij hoe externe vermogensbeheerders en beleggingsinstellingen omgaan met duurzaamheid. Hoe krijgen Gezondheid en Welzijn en Klimaat vorm in hun (en dus ook ons) beleggingsproces?

Actief aandeelhouderschap

Dialoog We voeren de dialoog met bedrijven en externe managers om de klimaatverandering onder de aandacht te brengen en de algemene standaarden binnen een bedrijfstak of keten te verbeteren. Voor sommige dialogen werken we samen met andere partijen (bijvoorbeeld Platform Living Wage Financials en Climate 100+).

Stemrecht We oefenen ons stemrecht uit om duidelijk te maken wat wij vinden van de manier waarop ondernemingen in onze portefeuilles met MVB-kwesties omgaan. Daarbij ligt onze focus op Gezondheid & Welzijn en Klimaat).

Class Actions Als actief aandeelhouder komen wij via de fiduciair samen met andere beleggers in actie bij (vermoeden van) wanbestuur. Bijvoorbeeld bij fraude, corruptie en omkoping binnen een bedrijf. We laten ons dan bijstaan door partijen die gespecialiseerd zijn in zogenaamde class actions. Dit zijn collectieve rechtszaken of massaschadeclaims die kunnen worden aangespannen als er duidelijke aanwijzingen zijn dat er financiële schade is geleden door wanbestuur.

Positieve en negatieve impact

We willen beleggen in oplossingen die positief bijdragen aan onze duurzaamheidsdoelen. We kiezen er daarom voor om met onze beleggingen een positieve bijdrage te leveren aan de focus thema's Gezondheid en Welzijn en Klimaat. Deze beleggingen moeten aan de volgende criteria voldoen:

- De belegging draagt bij aan verdere verduurzaming van de portefeuille;
- De belegging levert een positieve bijdrage aan Gezondheid en Welzijn of Klimaat;
- De belegging resulteert niet in een verslechtering van het risico/rendementsprofiel; en
- De belegging past binnen de risicokarakteristieken van PF Cosun.

De mate van positieve bijdrage aan Gezondheid en Welzijn en Klimaat meet het pensioenfonds door impact van beleggingen op de focus SDG's 3, 7 en 12 te meten.

Daarnaast willen we ook voorkomen dat onze beleggingen een negatieve impact hebben op verschillende duurzame onderwerpen. Wij houden daar rekening mee in de selectie van beleggingen en monitoren dit regelmatig.

Op weg naar Parijs: klimaat-neutraal in 2050

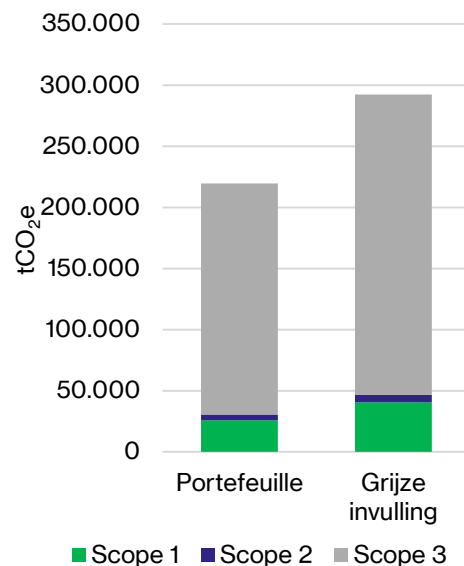
PF Cosun ondersteunt de doelstelling van het Klimaatakkoord om de uitstoot van de schadelijke broeikasgassen (CO₂e) wereldwijd terug te dringen en daarmee de negatieve impact op het klimaat te beperken en uiteindelijk zelfs te voorkomen. Het pensioenfonds richt zich op drie hoofdzaken:

- Het reduceren van de CO₂e-uitstoot. Het doel is uiteindelijk klimaatneutraal te zijn;
- Inzicht hebben in de blootstelling naar mogelijke 'stranded assets';
- Het vermijden van beleggingen in CO₂e-intensieve bedrijven.

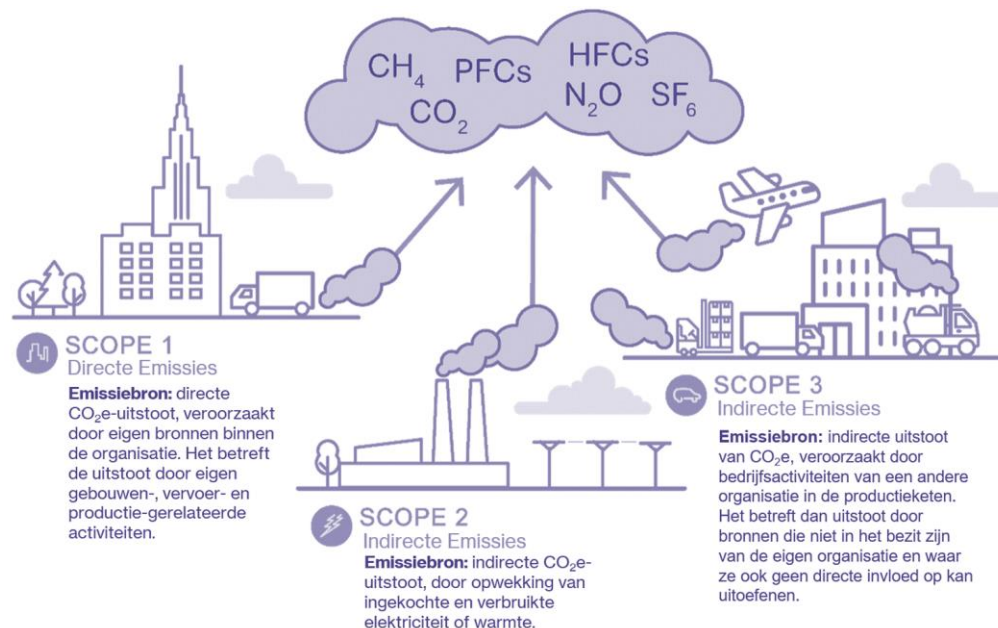
De volgende grafiek toont de emissie van bedrijven in de beursgenoteerde

beleggingsportefeuille gedurende 2022 en hoe de portefeuille heeft gepresteerd ten opzichte van de markt op basis van een niet-duurzame portefeuilleconstructie op basis van onze portefeuilleallocaties (Grijze invulling).

Hieruit blijkt dat de beleggingen van het pensioenfonds beduidend minder CO₂e hebben uitgestoten¹. In bijlage V is een toelichting opgenomen hoe de emissiedata tot stand is gekomen.

Wat betekent CO₂e-emissie scope 1, 2 & 3?

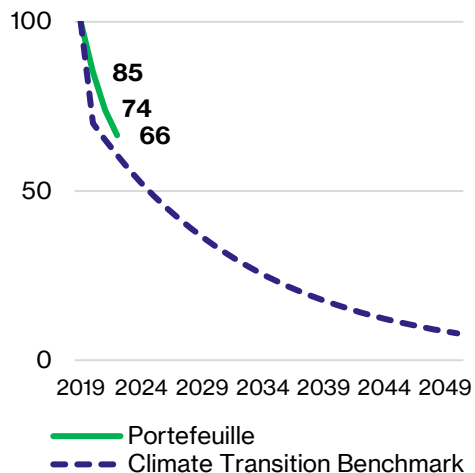

	TRANSPARANTIE BEDRIJVEN Aantal / weging	EMISSIE (ton CO ₂ e)		RELATIEVE CO ₂ e VOETAFDRIJK Per euro mln. geïnvesteerd
		Scope 1&2	Incl. scope 3	
Portefeuille	84% / 92%	30.402	219.474	76
Grijze invulling van de portefeuille	72% / 93%	46.811	292.325	118
Vershil		-35%	-25%	-35%

¹ In dit hoofdstuk betreft dit de categorieën aandelen, bedrijfsobligaties en hoogrentende waarden. Bron: ISS, 2022.

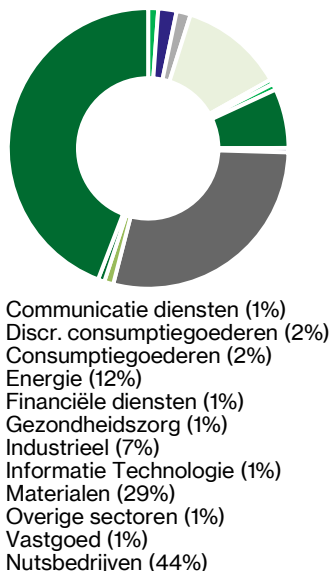
Relatieve CO₂e voetafdruk van de beursgenoteerde portefeuille¹

PF Cosun wil voldoen aan het klimaatakkoord van Parijs, dat uitgaat van een stapsgewijze afname van CO₂e-uitstoot. Daarom volgen wij het pad van de Climate Transition Benchmark (CTB). Onderstaande grafiek geeft weer hoe de CO₂e voetafdruk van de portefeuille afneemt ten opzichte van het jaar 2019. Daaruit komt naar voren dat de beursgenoteerde beleggingsportefeuille van PF Cosun nog niet voldoet aan de doelstelling maar wel de CTB begint te naderen ².

Relatieve CO₂e voetafdruk per sector

Onderstaande grafiek laat de verdeling van een miljoen euro belegd vermogen naar sectoren zien op basis van de voetafdruk. De sectoren Materialen, Energie en Nutsbedrijven hebben relatief de grootste CO₂e voetafdruk.³

Het risico van 'stranded assets': klimaatintensieve bedrijven vermijden

Klimaatverandering heeft negatieve maatschappelijk effecten en leidt ook tot beleggingsrisico's. Op korte termijn zal de maatschappij een energietransitie moeten doormaken die het risico van zogenoemde stranded assets met zich meebrengt.

Brandstoffen die de meest negatieve invloed hebben op het klimaat, zoals kolen, zouden als eerste een stranded asset kunnen worden.

Wat zijn Stranded Assets?

Stranded assets zijn bezittingen die als gevolg van de energietransitie geen of nauwelijks waarde meer hebben. Denk aan een voorraad benzine terwijl steeds meer auto's op elektriciteit rijden of een verbod op bepaalde producten die zeer vervuילend zijn. Van het laatste is vooralsnog geen sprake in Nederland of Europa.

² Geïndexeerd. Jaar 2019 = 100

³ Bron: ISS, 2022

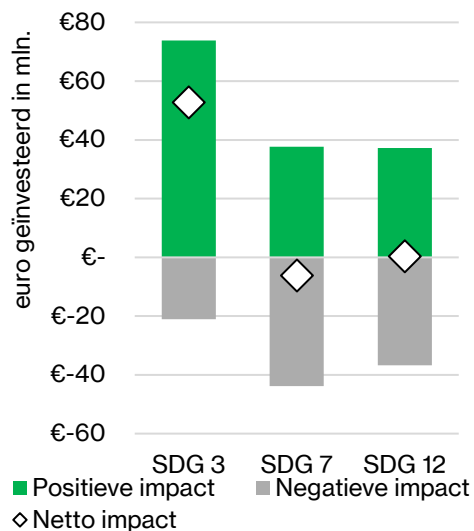
Positieve & negatieve impact van de beleggingen

PF Cosun wil meer beleggen in bedrijven die een positieve bijdrage leveren aan de VN-ontwikkelingsdoelen (SDG's) die passen bij haar focusthema's Klimaat en Gezondheid & Welzijn. Specifiek richten wij ons op SDG 3 (Gezondheid & Welzijn, SDG 7 (Betaalbare en schone energie) en SDG 12 (Verantwoorde consumptie en productie).

SDG-impact van de beursgenoteerde portefeuille

Alle beleggingen in aandelen, bedrijfsobligaties, infrastructuur en vastgoed in de beursgenoteerde portefeuille van PF Cosun krijgen een SDG-impactscore (zie kader). De grafiek rechts geeft weer hoeveel positieve en hoeveel negatieve impact de beursgenoteerde portefeuille van het pensioenfonds in 2022 heeft gerealiseerd op onze focus-SDG's. De

grafiek is gebaseerd op de SDG-impactscores van de beleggingscategorieën. Hoewel onze beleggingen behoorlijk positieve bijdrage aan de focus SDG's levert, onderstreept de hoeveelheid negatieve impact het belang van verdere verduurzaming binnen de portefeuille.

Duurzame benchmark voor aandelenbeleggingen

Specifiek voor de categorie aandelen opkomende markten is er benchmark opgezet met uitsluitingen en meer aandacht voor positieve en negatieve bijdragen in brede zin. De beleggingen binnen deze categorie kunnen aan deze benchmark

worden gespiegeld. Op deze manier kan ook de CO₂e uitstoot worden gereduceerd.

Beleggen in groene obligaties voor een positieve bijdrage aan het klimaat

Binnen de beleggingsportefeuille belegt PF Cosun in staatsobligaties van stabiele landen zoals Nederland en Frankrijk.

Dit gebeurt om toekomstige pensioenbetalingen met een mate van zekerheid te kunnen betalen.

Het kapitaal dat deze landen aantrekken door obligaties uit te geven kunnen zij in principe voor alle doeleinden gebruiken.

In het geval van een groene obligatie mag de opbrengst van de obligatie echter alleen worden gebruikt voor milieuprojecten gericht op de reducering van de CO₂-uitstoot.

Hoewel PF Cosun geen specifiek beleid heeft voor groene staatsobligaties belegt het pensioenfonds hier wel in. Deze obligaties worden gebruikt voor diverse milieuprojecten, zoals de financiering voor groene energiewinning via windmolens of zonnepanelen. PF Cosun belegt per eind 2022 circa 16% (€24 miljoen) van de staatsobligaties portefeuille in groene staatsobligaties.

Hoe werkt een SDG-impactscore?

De SDG Impactscore geeft aan hoeveel positieve én/of negatieve invloed de activiteiten van een bedrijf hebben op specifieke SDG's.

De score houdt ook rekening met hoe ondernemingen de negatieve effecten beperken en hoe zij gebruik maken van bestaande en nieuwe mogelijkheden om positief bij te dragen aan de SDG's.

Voor elk van de 17 SDG's wordt de impact van een bedrijf bepaald aan de hand van drie pijlers:

- de producten en diensten van het bedrijf;
- de bedrijfsvoering van het bedrijf;
- de betrokkenheid bij en de snelheid van reageren op controverses.

Op basis van deze drie pijlers wordt per bedrijf een score tussen -10 (sterk negatieve SDG bijdrage) tot +10 (sterk positieve SDG bijdrage) berekend.

Indien een bedrijf een +10 score heeft dan wordt 100% van de beleggingswaarde gerekend als positieve bijdrage op desbetreffende SDG. Indien de score -4 is dan wordt 40% van de beleggingswaarde gerekend als negatieve bijdrage op de desbetreffende SDG.

Screening & uitsluitingen

Best-in-class beleggen en sterke ESG-rating

Waar mogelijk hanteert het pensioenfonds een 'best-in-class' aanpak. Hiermee streeft het fonds alleen te beleggen in ondernemingen die binnen hun sector goed scoren op het gebied van maatschappelijk verantwoord ondernemen.

Goed ondernemingsbestuur is daarvan een belangrijk onderdeel.

De selectie van ondernemingen die goed scoren op MVB-gebied wordt bepaald op basis van 'ESG-ratings'.

De cirkeldiagram toont dat er binnen de portefeuille van PF Cosun nagenoeg geen (0,29%) beleggingen zijn in bedrijven met de laagste rating (CCC) en dat er circa 2% bedrijven met een B-rating zijn binnen de portefeuille. Het resterende deel (circa 52%) heeft geen ESG-rating omdat dit een illiquide belegging is waarvoor geen ESG-rating is afgegeven.

De ESG-rating is een belangrijke indicator bij de keuze met welke bedrijven een dialoog te voeren.

■ AAA (5%) ■ AA (15%) ■ A (13%)
 ■ BBB (9%) ■ BB (4%) ■ B (2%)
 ■ CCC (0%)

37% van de fondsmanagers (excl. niet-genoteerde alternatieve beleggingen) waarin het pensioenfonds belegt hanteert een best-in-class beleid.

Uitsluitingen om negatieve effecten beleggingen te voorkomen

Het pensioenfonds wil de negatieve impact van haar beleggingen op het milieu of de maatschappij en het risico op waardevermindering vermijden of voorkomen. Een voorbeeld hiervan is tabak consumptie.

Roken brengt ernstige schade toe aan de gezondheid en daarom heeft PF Cosun besloten niet te willen beleggen in bedrijven die betrokken zijn bij de productie, toelevering, distributie en/of verkoop van tabak en tabak gerelateerde producten. PF Cosun heeft geen beleggingen in ondernemingen die inkomsten halen uit tabak.

Daarnaast hanteert het pensioenfonds ook diverse andere uitsluitingen, zoals van landen en/of bedrijven op sanctielijsten, bedrijven en landen die mensenrechten schenden en/of slechte arbeidsomstandigheden creëren. Dit wordt hieronder beschreven.

Wettelijke uitsluitingen van landen en/of ondernemingen

PF Cosun wil niet beleggen in ondernemingen of landen waarvoor een wettelijk besluit tot een handelsembargo door de Europese Unie (EU Sanctielijst) of de Verenigde Naties (VN Veiligheidsraad Sanctielijst) is afgegeven.

Ook beleggen wij niet in ondernemingen die betrokken zijn bij de productie, toelevering, distributie of verkoop van controversiële wapens, zoals clusterbommen, landmijnen, nucleaire wapens en biologische en chemische wapens. Alleen als er binnen beleggingsfondsen voor een heel klein deel belegd wordt in deze wapens is dit wettelijk gezien geoorloofd. In de gescreende beleggingen van het pensioenfonds zijn er dan ook geen ondernemingen opgenomen die in verband kunnen worden gebracht met controversiële wapens.

Wat is een ESG-rating?

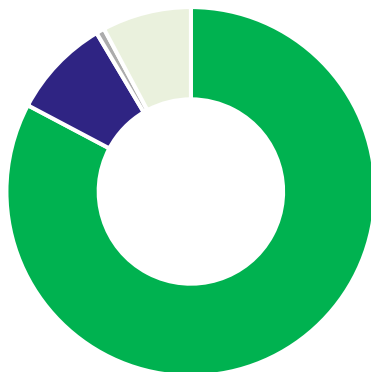
ESG staat voor *Environmental, Social en Governance*, oftewel milieu, mens en goed bestuur. De ESG-rating is een systematiek waarbij een dataleverancier (in dit geval MSCI ESG Research) bedrijven beoordeelt op hun MVB-beleid en uitvoering daarvan. Deze beoordeling levert een score ('rating') op. De score AAA is de hoogst mogelijke rating, CCC de laagst mogelijke rating.

Het mijden van bedrijven die maatschappelijke normen ernstig overschrijden

PF Cosun is van mening dat bedrijven de verantwoordelijkheid hebben om met respect voor de maatschappij te ondernemen. Als een bedrijf ernstige negatieve impact veroorzaakt, kiest het pensioenfonds ervoor deze uit te sluiten van de beleggingen. Hiervoor wordt de UN Global Compact als maatstaf gebruikt. In het kader rechts kunt u lezen hoe deze screening plaatsvindt.

Ondernemingen die negatief scoren op de UN Global Compact normen moeten doorgaans kosten maken om schade te herstellen, onder andere door juridische claims. Het overschrijden van deze normen heeft dus vaak ook financiële gevolgen.

In de figuur hiernaast is te zien dat PF Cosun per eind 2022 voor minder dan 0,4% van de totale portefeuille belegde in ondernemingen die dergelijke rechten schenden. De beleggingen met een Fail status zijn afkomstig uit het DWS Invest Euro Corporate Bonds Fund (8) en het iShares Emerging Market Debt Government Bond Index Fund (26). De ondernemingen die verantwoordelijk zijn voor deze schendingen komen in aanmerking voor engagement.

■ Pass (41,9%) ■ Watchlist (4,4%)
■ Fail (0,4%) ■ Onbekend (4,0%)

Ongeveer 51% van onze portefeuille wordt gescreend op deze UN Global Compact normen. De overige 49%, die niet zijn opgenomen in bovenstaande diagram, bestaat uit beleggingen waar geen oordeel over is gegeven.

Overzicht van alle uitsluitingen

De uiteindelijke lijst waar het pensioenfonds niet in wenst te beleggen staat in bijlage VI van dit verslag.

UN Global Compact Principles-screening

PF Cosun kijkt of een bedrijf betrokken is geweest bij een incident waarbij arbeids- of mensenrechten zijn geschonden. Dit leidt tot een Pass, Fail of Watch List score. Een Fail betekent dat het bedrijf betrokken is bij controversiële zaken die op grote schaal schade veroorzaken. Een Watch List score wordt toegekend als het bedrijf betrokken is bij een controversiële zaak die (nog) niet direct als een schending van de Global Compact beoordeeld kan worden, bijvoorbeeld omdat een zaak nog onderwerp is van een gerechtelijke procedure.

Dialoog & stemrecht

In gesprek met bedrijven voor een duurzamere wereld

Het pensioenfonds gaat de dialoog aan met bedrijven om aan te geven wat het fonds belangrijk vindt. Wij willen op deze manier bedrijven bewegen tot het realiseren van positieve veranderingen. Het aangaan van gesprekken zoals bovenstaand omschreven wordt ook wel *engagement* genoemd.

De engagement-activiteiten worden niet uitgevoerd door het pensioenfonds zelf maar besteden wij uit aan de vermogensbeheerders en de fiduciaire beheerder. Daarnaast zoeken wij samenwerking op met andere partijen. Op deze manier voeren wij de dialoog op drie verschillende lagen:

1. engagement via de fiduciair vermogensbeheerder van het pensioenfonds;

2. engagement via de beleggingsfondsen waar het pensioenfonds in belegt;
3. engagement door aansluiting bij engagement-initiatieven (bijv. Climate Action 100+).

Inzicht in de positieve én negatieve impact van onze beleggingen stelt ons in staat om een effectief duurzaam beleid te voeren en te bepalen met welke bedrijven wij de dialoog aangaan.

Onderstaand gaan we verder in op de resultaten die zijn behaald door middel van deze drie lagen.

Engagement door de fiduciair vermogensbeheerder

Het fiduciair vermogensbeheer van het pensioenfonds is uitbesteed aan Van Lanschot Kempen. Zij adviseren en integreren alle aspecten van vermogensbeheer zoals het opstellen van de beleggingsstrategie, samenstellen van de ideale beleggingsmix en het actief beheren of uitbesteden van portefeuilles. Ook ondersteunen zij het pensioenfonds in het integreren van duurzaam beleggen, waar engagement deel van uitmaakt.

In 2022 is onze fiduciair vermogensbeheerder in gesprek gegaan met al onze vermogensbeheerders en heel gericht met een aantal bedrijven in de beleggingsportefeuille. In samenwerking met andere beleggers zijn zij met nog eens 196 bedrijven een dialoog aangegaan. Niet al deze bedrijven zitten nu in onze portefeuille, maar komen daarvoor wel in aanmerking.

Bijlage II geeft een overzicht weer van de engagements die zijn uitgevoerd door de fiduciair vermogensbeheerder namens het pensioenfonds, per onderwerp (Ecologie, Sociaal, Governance).

Een voorbeeld van deze engagements is het dialoog met Alphabet, het moederbedrijf van Google en YouTube over mensenrechten.

De dialoog aangaan met Alphabet voor mensenrechten

Mag YouTube alles uitzenden, zonder toezicht? Kan Google alles publiceren? In 2022 zette Van Lanschot Kempen namens ons een nieuwe stap in hun engagement met Alphabet, het moederbedrijf van onder andere Youtube en Google. In 2020 vroegen wij op de aandeelhoudersvergadering van het bedrijf samen met andere aandeelhouders, om een commissie op bestuursniveau op te zetten die toezicht houdt op mensenrechtenrisico's. De resolutie haalde het niet, maar het bedrijf zette de commissie wel op.

In 2022 dienden wij een nieuwe resolutie in met het verzoek een onafhankelijk mensenrechtenrapport op te laten stellen en huidig beleid te evalueren. Ook deze resolutie kreeg geen meerderheid, de zaak staat nu wel op het netvlies van het bedrijf.

Bron: Beleggingsfonds Northern Trust, engagement door Van Lanschot Kempen, 2022

Engagement door beleggingsfondsen en mandaten

PF Cosun heeft óók gesprekken gevoerd met de externe vermogensbeheerders die het pensioenvermogen beheren. Doel van de gesprekken was om te beoordelen of het MVB-beleid dat zij voeren in lijn is met het MVB-beleid van het pensioenfonds.

Circa 61% van de externe vermogensbeheerders in de portefeuille (excl. niet-genoteerde alternatieve beleggingen) van PF Cosun voert engagement uit op de bedrijven waarin wordt belegd.

Bijlage I toont aan welke vermogensbeheerders in de portefeuille namens het pensioenfonds de dialoog met bedrijven is aangegaan. Rechts ziet u een voorbeeld van engagement door fondsbeheerder Northern Trust met het bedrijf Stryker en Prologis over klimaat en diversiteit.

Sturen op klimaat, diversiteit en inclusie bij Stryker Corporation

Ons engagement via VLK met Stryker, een Amerikaanse producent van medische hulpmiddelen en medische technologische oplossingen, ging in 2022 vooral over de klimaatplannen van het bedrijf. Stryker heeft doelstellingen voor reductie van de CO₂ uitstoot voor 2030, maar deze zijn nog niet onafhankelijk getoetst door de Science Based Targets initiative (SBTi). Wij willen dat dit wel gebeurt. Stryker heeft laten weten dat dit is voorzien voor 2023. Ook bleek uit onze dialoog met het bedrijf dat Stryker dit jaar een nieuw beloningsbeleid bekend zal maken voor het hogere management, waarin de periodieke beloning wordt gekoppeld aan doelstellingen op het gebied van klimaat, diversiteit en inclusie.

Bron: Van Lanschot Kempen & beleggingsfonds Northern Trust, 2022.

Verlagen van uitstoot door in gesprek te gaan met vastgoedinvesteerde Prologis

Prologis inc. is een Amerikaanse vastgoedinvesteerder die vooral actief in logistiek vastgoed, zoals distributiecentra. De dialoog met deze onderneming was gericht op hun klimaatambities en is in 2022 met succes afgesloten. Prologis heeft in juni 2022 toegezegd om al in 2040 klimaatneutraal te opereren wat betreft zowel scope 1 (bedrijfsactiviteiten), scope 2 (ingekochte energie) als scope 3 (activiteiten van gelieerde bedrijven en levensduur product). Dat betekent dat Prologis tien jaar voorloopt op het Akkoord van Parijs. Vooral de toezegging rond scope 3 is van belang, omdat deze uitstoot, in dit geval van de huurders van Prologis, ruim 99 procent van alle uitstoot van dit bedrijf uitmaakt. Huurders moeten dus aan de emissiereductie meewerken. Prologis heeft een adviesbureau ingehuurd om de kosten hiervan te berekenen. De onderneming heeft haar klimaatdoelstellingen ook ter goedkeuring voorgelegd aan het SBTi, het Science Based Targets initiative (SBTi), die deze onafhankelijk kan beoordelen.

Bron: Van Lanschot Kempen & beleggingsfonds Northern Trust, 2022.

Klimaatdoelen en stoppen met mijnen naar steenkool

Niet zo lang geleden nog een traditioneel energiebedrijf met grote belangen in steenkool. Nu een internationaal nutsbedrijf dat op weg is de omslag naar schone energiebronnen te maken en klimaatdoelen heeft opgesteld die voor liggen op het Akkoord van Parijs. Van Lanschot Kempen's (VLK) engagement met het Tsjechische CEZ begon 5 jaar geleden en kreeg vaart toen VLK het bedrijf vanaf 2021 aansprak in samenwerking met andere aandeel- en obligatiehouders binnen Climate Action 100+.

VLK heeft het bedrijf onder meer geholpen om hun klimaatplannen te toetsen aan het SBTi-model (Science Based Target initiative), om er zo zeker van te zijn dat de doelstellingen effectief zijn en beantwoorden aan 'Parijs'. CEZ heeft inmiddels onder meer toegezegd in 2033 te stoppen met het mijnen van steenkool, vijf jaar eerder dan de Tsjechische overheid voorschrijft. De engagement is afgesloten, maar wij volgen het bedrijf op weg naar klimaatneutraliteit.

Bron: Beleggingsfonds Northern Trust, engagement door Van Lanschot Kempen, 2022

Gezamenlijk de dialoog voeren met ondernemingen

Het pensioenfonds is via de fiduciair vermogensbeheerder aangesloten bij de Climate Action 100+. Via dit samenwerkingsverband gaat een grote groep vermogensbeheerders en eigenaren, waaronder ook pensioenfondsen, de dialoog aan met bedrijven in CO₂-intensieve sectoren. Het gaat om 166 bedrijven die verantwoordelijk zijn voor 80% van de wereldwijde industriële emissie.

Het doel is om de opwarming van de aarde te beheersen en de transitie te maken naar een klimaatneutrale economie. Daarbij wil Climate Action 100+ het bestuurlijk raamwerk van bedrijven verbeteren, evenals de manier waarop zij over klimaat(plannen) rapporteren.

Waar werkt Climate Action 100+ aan?

Inmiddels hebben 119 van de 166 van de bedrijven een "net zero"-doelstelling vastgesteld voor het jaar 2050. Dat wil zeggen dat deze bedrijven zich hebben vastgelegd om de doelstellingen van het Akkoord van Parijs te halen: klimaatneutraal zijn in 2050.

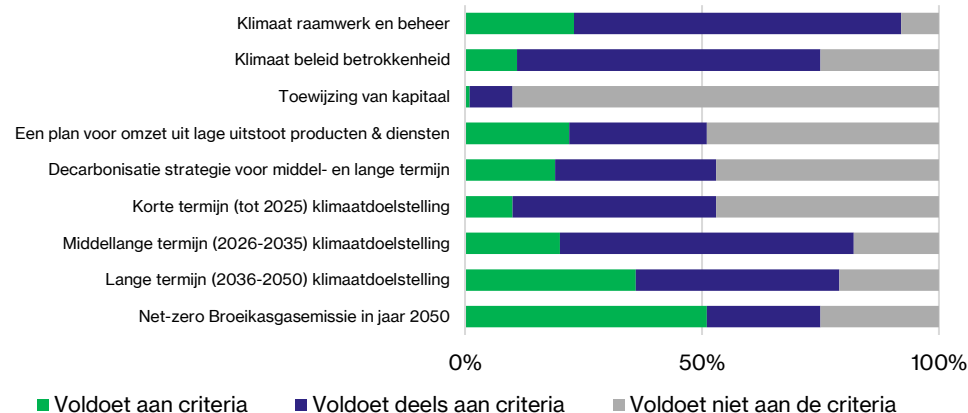
Maar veel bedrijven hebben moeite met het vaststellen van (tussen)doelstellingen voor de korte en middellange termijn. Dat geldt ook voor het afstemmen van de kapitaaluitgaven om tot het scenario van 1,5°C opwarming van de aarde te komen. Ook weten ondernemingen vaak niet hoe zij om moeten gaan met scope 3-emissies.

De onderstaande tabel weergeeft een aantal klimaatdoelstellingindicatoren. Hiermee toetst Climate Action +100 de 166 bedrijven waarmee het de dialoog aangaat. Zichtbaar is dat maar een klein deel van de bedrijven voldoet aan de criteria van Climate Action +100.

Climate Action 100+ geeft de prioriteit aan een dialoog met bedrijven waar een dergelijke klimaatdoelstelling en een gedefinieerd pad om tot deze klimaatdoelstelling te komen nog onvoldoende aanwezig zijn, zodat er sneller klimaatactie kan worden ondernomen.

In dit kader zijn er in 2022 gesprekken gevoerd met ondernemingen zoals Eneos, Sasol, Formosa Petrochemical en CEZ (zie engagement voorbeeld links) waarin de ondernemingen werden aangemoedigd om hun doelstellingen voor het verminderen van de CO₂-uitstoot op de lange, middellange en korte termijn aan te scherpen.

Uitkomsten onderzoek Climate Action 100+

Invloed door stemmen

Door het stemmen op aandeelhoudersvergaderingen wil het pensioenfonds ondernemingen ook aanzetten tot een beter milieu- en klimaatbeleid en goed ondernemingsbestuur.

De tabel in de bijlage III geeft weer hoe de vermogensbeheerders namens het pensioenfonds hun stemmen hebben uitgebracht in 2022 en op welke manier dit is gedaan.

Wij stemden via onze uitvoerders in circa 8 procent van de stemmingen tegen de voorstellen van het management. Dat kon verschillende redenen hebben. Deze stemmingen betreffen vaak zaken als overnamebeschermingen, reorganisaties, vergoedingen van het management en aandelenuitgiften maar kunnen ook over onderwerpen als het klimaat gaan. Zo hebben we ook tegen het bestuur van The Home Depot, Inc. gestemd (zie rechts).

Daarnaast stemden wij ook vaak tegen voorstellen van andere aandeelhouders. Vooral als deze een negatieve impact zouden hebben op het milieu of minder passend zouden zijn bij goed ondernemingsbestuur.

Bij het uitbrengen van de stemmen zijn langetermijnwaardecreatie en de duurzaamheidsdoelstellingen belangrijk.

Stemmen voor meer transparantie over initiatieven om ontbossing te stoppen

Een aantal aandeelhouders van The Home Depot, Inc., een Amerikaanse keten van bouwmarkten, stelde tijdens een aandeelhoudersvergadering voor dat het bedrijf meer transparantie moet geven hoe het bedrijf zich inzet tegen ontbossing in de toeleveringsketen van de producten die het bedrijf verkoopt.

Het bestuur vroeg de aandeelhouders tegen dit voorstel in te stemmen. Wij hebben het voorstel gesteund door vóór te stemmen. We steunden dit voorstel omdat aandeelhouders baat hebben bij extra informatie over de strategie van het bedrijf om de impact van de toeleveringsketen op ontbossing te beheersen.

Bron: Beleggingsfonds Northern Trust, Van Lanschot Kempen, 2022.

Maatschappelijk verantwoord beleggen binnen alternatieve beleggingen

Positieve impact maken met hypotheekbeleggingen

We verstrekken ook hypotheekleningen voor Nederlands woningen via zogenaamde hypotheekfondsen. Het pensioenfonds vindt het belangrijk om ook via deze beleggingen een positieve bijdrage te leveren aan het klimaat. Dit is echter een uitdaging omdat de hypotheekmarkt door de overheid sterk is gereguleerd. Een positieve bijdrage aan de klimaatverandering wordt bijvoorbeeld gestimuleerd door het aanbieden van duurzaamheidsdepots. Met dit depot kan een consument maximaal € 25.000 of 6% van de woningwaarde (meer) lenen om de woning te verduurzamen. Bijvoorbeeld door het aanbrengen van gevel- en dakisolatie,

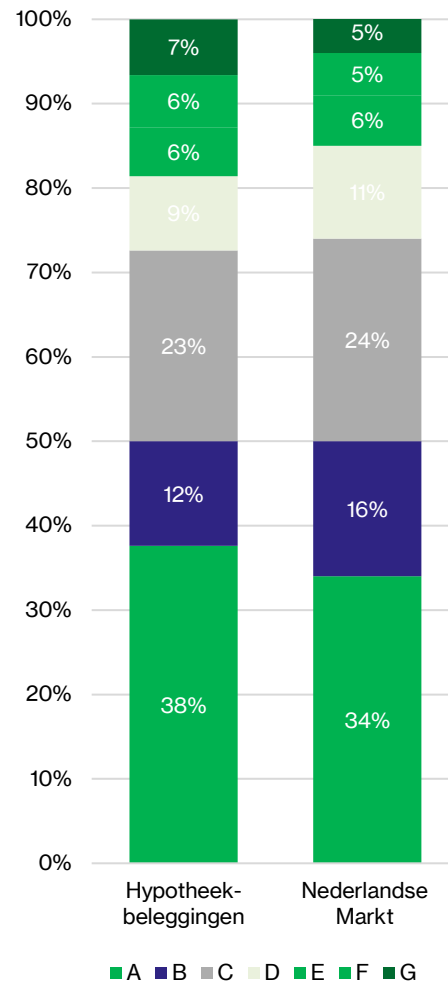
dubbel glas, HR-ketels, warmtepompen en/of zonnepanelen. Het pensioenfonds let erop dat deze depots actief worden aangeboden. Ook vormt het een pré als hypotheekfondsen-aanbieders tools aanbieden aan hun klanten bij het verduurzamen van hun huis, zoals kosten-baten analyses bij duurzame investeringen en bemiddeling naar aannemers en installateurs bij de uitvoering hiervan.

Hypotheekbeheerders meten de CO₂-uitstoot van de hypotheekleningen per miljoen euro belegd vermogen (grafiek onderstaand). Ook kijken zij naar de energielabels van de woningen waaraan de hypotheekleningen zijn gekoppeld (bovenste grafiek). Op dit moment spreken we via de fiduciër vermogensbeheerder veel met de externe hypotheekbeheerders over de mogelijkheden binnen de regulering, zowel over wat we kunnen doen op het gebied van duurzaamheid als over welke informatie beschikbaar is. CO₂-informatie over de markt, waarop de beleggingen in relatieve zin gemeten kunnen worden, is bijvoorbeeld nog niet beschikbaar.

CO₂e-uitstoot van hypotheekleningenportefeuille

Energielabelverhouding portefeuille vs. de Nederlandse markt

Bijlage

Bijlage I: Overzicht dialoog vermogensbeheerders

Vermogensbeheerders	Beleggings-categorie	Onderschrijven van UNGP en OESO-richtlijnen	MVB-due diligence*	Stemmen en dialoog	Bieden van herstel en verhaal	Actie bij onvoldoende voortgang van de dialoog
<i>Aegon</i>	Nederlandse hypotheek	Ja, hebben zelf het IMVO-convenant voor verzekeraars ondertekend	Ja	Dialoog met hypotheeknemers	Ja	nvt
<i>BlackRock</i>	LDI, bedrijfsobligaties, liquiditeiten	Ja	Ja	Allebei	Ja	Uitsluiting en verkoop positie
<i>First Sentier</i>	Infrastructuur	Ja	Ja	Allebei	Ja	Uitsluiting en verkoop positie
<i>Northern Trust</i>	Aandelen	Ja	Ja	Allebei	Ja	Uitsluiting en verkoop positie

⁴ Bron: Van Lanschot Kempen, 2022. *In een due-diligenceonderzoek onderzoekt een beheerder de maatschappelijke aspecten van een beleggingsbeslissing, met speciale aandacht voor negatieve impacts.

Bijlage II: Engagement overzicht⁵

ONDERNEMING	STATUS	ENGAGEMENT THEMA*	AAN DELEN	OBLI GATIES
		E S G		
AGCO CORPORATION	In uitvoering	X X		X
BAYERISCHE MOTOREN WERKE AKTIENGESELLSCHAFT	In uitvoering	X	X	X
CANADIAN APARTMENT PROPERTIES REAL ESTATE INVESTMENT TRUST	In uitvoering	X	X	
CK INFRASTRUCTURE HOLDINGS LTD.	In uitvoering	X		
COLOPLAST A/S	Succesvol afgewikkeld		X X	X
HEIDELBERGCEMENT AG	In uitvoering	X X	X X	X
JPMORGAN CHASE & CO.	In uitvoering	X	X	X
KINDER MORGAN, INC.	In uitvoering	X	X	X
LONZA GROUP AG	In uitvoering	X X	X X	X
MARSH & MCLENNAN COMPANIES, INC.	In uitvoering	X	X	X
MEDTRONIC PUBLIC LIMITED COMPANY	Succesvol afgewikkeld	X X	X X	X
NATIONAL GRID PLC	In uitvoering	X	X	X
NORDEA BANK ABP	In uitvoering	X	X	X
POSTNL NV	In uitvoering			X
PROLOGIS, INC.	Succesvol afgewikkeld	X	X	X
RIO TINTO PLC	In uitvoering	X	X	X
STRYKER CORPORATION	In uitvoering	X X X	X X	X
SUMITOMO REALTY & DEVELOPMENT CO., LTD.	Niet geslaagd		X X	
TECHNIP ENERGIES NV	In uitvoering		X	X
UNION PACIFIC CORPORATION	In uitvoering	X	X	
VINCI SA	In uitvoering	X	X	X
VONOVIA SE	Succesvol afgewikkeld	X	X	X
W. P. CAREY INC.	In uitvoering	X	X	X
WELLTOWER INC.	In uitvoering	X	X	

⁵ Bron: Van Lanschot Kempen, 2022. Engagement uitgevoerd door de fiduciair vermogensbeheerder.
* E = Ecologie || S = Sociaal || G = Governance

ONDERNEMING	STATUS	ENGAGEMENT THEMA	AANDE LEN	OBLIGA TIES
OMV AG	In uitvoering	X	X	X
REPSOL SA	In uitvoering	X	X	X
IBERDROLA SA	In uitvoering	X	X	X
ALLIED PROP. REAL ESTATE INV TRUST	In uitvoering	X X X	X	
KILLAM APARTMENT RE INV TRUST	In uitvoering	X X	X	
TRICON RESIDENTIAL INC.	In uitvoering	X	X	
WEST FRASER TIMBER CO. LTD.	In uitvoering	X	X	
VOLKSWAGEN AG	In uitvoering	X X	X	X
TOTALENERGIES SE	In uitvoering	X	X	X
BP P.L.C.	In uitvoering	X	X	X
GRAINGER PLC	In uitvoering	X	X	
TOKYU REIT, INC.	In uitvoering	X	X	
JAPAN HOTEL REIT INVESTMENT CORPORATION	Succesvol afgewikkeld		X	
GLP J-REIT	In uitvoering	X	X	
LASALLE LOGIPORT REIT	Succesvol afgewikkeld	X	X	
ARCELORMITTAL SA	In uitvoering	X	X	X
LYONDELLBASELL INDUSTRIES NV	In uitvoering	X	X	X
EDP-ENERGIAS DE PORTUGAL SA	In uitvoering	X X	X	
ATRIUM LJUNGBERG AB	In uitvoering	X X	X	
CATENA AB	In uitvoering	X	X	
FABEGE AB	In uitvoering	X	X	
KEPPEL DC REIT	In uitvoering	X X	X	
AMERICAN HOMES 4 RENT CORPORATE OFFICE PROPERTIES TRUST	In uitvoering	X X X	X	
DIAMONDROCK HOSPITALITY COMPANY	Succesvol afgewikkeld	X	X	
INVITATION HOMES, INC.	In uitvoering	X X	X	
OMEGA HEALTHCARE INVESTORS, INC.	In uitvoering	X	X	
REALTY INCOME CORPORATION	In uitvoering	X	X	
SUN COMMUNITIES, INC.	In uitvoering	X	X	
CEZ AS	Succesvol afgewikkeld	X		
PPL CORPORATION	In uitvoering	X	X	
PHILLIPS 66	In uitvoering	X	X	

Bijlage III: Stemgedrag in 2022⁶

Beleggingsfonds (Aandelen Wereldwijd)

Northern Trust World Custom ESG Equity Index Fund

	Aantal	Percentage
Aantal agendapunten om op te stemmen	20.613	
Aantal keer voor management gestemd	18.965	92%
Aantal keer tegen management gestemd of onthouden van stemmen	1.648	8%

Beleggingsfonds (Beursgenoteerd vastgoed)

Northern Trust Developed Real Estate Index Fund

	Aantal	Percentage
Aantal agendapunten om op te stemmen	4.291	
Aantal keer voor management gestemd	4.051	94%
Aantal keer tegen management gestemd of onthouden van stemmen	240	6%

Beleggingsfonds (Beursgenoteerd infrastructuur)

First Sentier Global Infrastructure Fund

	Aantal	Percentage
Aantal agendapunten om op te stemmen	1.034	
Aantal keer voor management gestemd	890	86%
Aantal keer tegen management gestemd of onthouden van stemmen	144	14%

⁶ Percentages kunnen door afronding niet optellen tot 100%.

Meer informatie over uitvoering van het stembelid en de dialoog die de vermogensbeheerders van het pensioenfonds voeren

Northern Trust:

<https://www.northerntrust.com/united-kingdom/what-we-do/investment-management/stewardship/proxy-voting-policies>

<https://www.northerntrust.com/europe/about-us/corporate-social-responsibility>

Op deze websites is het stembelid gepubliceerd en is een kwartaalrapport en jaarverslag van de engagementmanager voor de beleggingsfondsen van Northern Trust, Hermes, te vinden.

Van Lanschot Kempen:

<https://vds.issgovernance.com/vds/#/NzcyMA==/>

<https://www.vanlanschotkempen.com/nl/duurzaamheid>

Op deze website wordt het jaarverslag van de fiduciaire vermogensbeheerder gepubliceerd, inclusief inzicht in de dialoog met individuele ondernemingen (naast inzicht in de collectieve initiatieven).

BlackRock:

<https://www.blackrock.com/corporate/about-us/investment-stewardship>

Op deze website is het stembelid gepubliceerd en is een jaarverslag van de engagementmanager voor de beleggingsfondsen van BlackRock (iShares) te vinden.

First Sentier:

<https://www.firstsentierinvestors.com/uk/en/intermediary/responsible-investment/responsible-investment-proxy-voting.html>

Op deze website is het stembelid voor de beleggingsfondsen van First Sentier Investors gepubliceerd.

Bijlage IV: Overzicht mandaten en beleggingsinstellingen per eind 2022

BELEGGINGS CATEGORIE	MANDAAT EN VERMOGENSBEHEERDER/ BELEGGINGSINSTELLING	OMVANG (x 1000)	PERCENT AGE VAN PORTEFE UILLE
Aandelen ontwikkeld Wereld	Northern Trust World Custom ESG Equity Index	86.848	9,8%
Aandelen opkomend Wereld	Northern Trust Emerging Markets SDG Screened Low Carbon Index FGR Fund	44.391	5%
OG genoteerd Wereld	Northern Trust Developed Real Estate Fund	17.221	2%
Genoteerd infrastructuur Wereld	First Sentier Global Listed Infrastructure	43.695	4,9%
Private Equity	Axa Capital Europe	504	0,1%
	Axa Early Secondary Fund V	12.279	1,4%
	Axa Early Secondary Fund VI	20.081	2,3%
Hypothecaire leningen	Aegon Dutch Mortgage Fund II	53.195	6%
	NN Dutch Residential Mortgage I	79.708	9%
Bedrijfsobligaties	DWS Invest Euro Corp Bonds IC100 EUR	84.827	9,6%
	iShares ESG Screened Eur Corp Bond Index	85.232	9,6%
Hoogrentende bedrijven	PGIM Global High Yield ESG Fund Acc	72.185	8,1%
Hoogrentende landen	iShares EM Government Bond Index (IE) I	53.281	6,0%
	State Street EM LC Government Bond I	55.201	6,2%
LDI-producten	BlackRock Liability Solution III QIF	149.043	16,8%
Geldmarkt middelen	BlackRock ICS Euro Liquid Environmentally Aware Fund	5.811	0,7%

Bijlage V: Toelichting klimaatdata

Klimaatdata wordt verzameld voor de categorieën aandelen, bedrijfsobligaties en hoogrentende waarden via de dataprovider ISS ESG. Het proces is op hoofdlijnen als volgt:

- Klimaatdata van ondernemingen wordt verzameld uit de jaarverslagen en andere publieke bronnen. In dit rapport wordt gebruik gemaakt van de jaarverslagen per eind 2021. Wereldwijd rapporteren ongeveer 3000 grote ondernemingen over hun emissie.
- Alle data wordt gecontroleerd op betrouwbaarheid en wanneer nodig verwijderd.
- Alle bedrijven worden gesorteerd naar hun emissieprofiel, zodat deze data kan worden gebruikt voor vergelijkbare bedrijven die niet rapporteren.
- Een schatting wordt gemaakt voor de emissie van niet-rapporterende bedrijven. Uit historische data blijkt dat de accuraatheid verschilt per sector maar minder dan 30% afwijkt.
- Emissie wordt toegekend aan de portefeuille op basis van eigenaarschap van de onderneming. Dus als het pensioenfonds 0,1% van een onderneming bezit krijgt het 0,1% van de emissie toegewezen.

De scope 3 emissies worden vastgesteld conform het CO₂e /GHG-protocol. Omdat er nog onvoldoende bedrijven over rapporteren wordt per sector vastgesteld wat de emissie in de waardeketen is en aan het bedrijf toegekend. Scope 3 is dus niet geschikt om individuele bedrijven te beoordelen.

Bijlage VI: Uitsluitingen per eind 2022

Uitsluitingen van landen

Afghanistan	Filipijnen	Palestina
Algerije	Gabon	Qatar
Angola	Guatemala	Rusland
Azerbeidzjan	Guinee	Rwanda
Bahrein	Guinee-Bissau	Saoedi-Arabië
Bangladesh	Haiti	Servië
Bhutan	Irak	Seychellen
Brazilië	Iran	Singapore
Burkina Faso	Jordanië	Soedan
Burundi	Kameroen	Somalië
Cambodja	Kazachstan	Swaziland
Centraal Afrikaanse Rep.	Kirgizië	Syrië
China	Koeweit	Tadzjikistan
Colombia	Laos	Togo
Comoren	Libanon	Tsjaad
Congo-Brazzaville	Libië	Turkije
Congo-Kinshasa	Mali	Turkmenistan
Cuba	Mongolië	Venezuela
Dem. Republiek Congo	Mozambique	Verenigde Arabische Emiraten
Djibouti	Myanmar	Vietnam
Egypte	Nicaragua	Wit-Rusland
Equatoriaal-Guinea	Niger	Yemen
Eritrea	Noord-Korea	Zimbabwe
Ethiopië	Oezbekistan	Zuid-Sudan
Ethiopië	Oman	

Alle afbeeldingen gebruikt in dit verslag zijn afkomstig van <https://unsplash.com>.
 Unsplash verleent een onherroepelijke, niet-exclusieve, wereldwijde auteursrechtlicentie om foto's van Unsplash kosteloos te downloaden, te kopiëren, te wijzigen, te distribueren, uit te voeren en te gebruiken zonder toestemming van of toeschrijving aan Unsplash of de fotograaf zelf.

Uitsluitingen van bedrijven

BEDRIJF	LAND	REDE VAN UITSLUITING
Sberbank	Rusland	Sanctielijst
VTB Bank	Rusland	Sanctielijst
Gazprombank	Rusland	Sanctielijst
Vnesheconombank (VEB)	Rusland	Sanctielijst
Rosselkhozbank	Rusland	Sanctielijst
Opk Oboronprom	Rusland	Sanctielijst
United Aircraft Corporation	Rusland	Sanctielijst
Uralvagonzavod	Rusland	Sanctielijst
Rosneft	Rusland	Sanctielijst
Transneft	Rusland	Sanctielijst
Gazprom Neft	Rusland	Sanctielijst
Alfa Bank	Rusland	Sanctielijst
Bank Otkritie	Rusland	Sanctielijst
Bank Rossiya	Rusland	Sanctielijst
Promsvyazbank	Rusland	Sanctielijst
Almaz-Antey	Rusland	Sanctielijst
Kamaz	Rusland	Sanctielijst
Novorossiysk Commercial Sea Port	Rusland	Sanctielijst
Rostec (Russian Technologies State Corporation)	Rusland	Sanctielijst
Russian Railways	Rusland	Sanctielijst
JSC Po Sevmash	Rusland	Sanctielijst
Sovcomflot	Rusland	Sanctielijst
United Shipbuilding Corporation	Rusland	Sanctielijst
Russian Maritime Register of Shipping	Rusland	Sanctielijst
AEROJET ROCKETDYNE HOLDINGS, INC.	Verenigde Staten	Betrokken bij nucleaire wapens
Anhui Great Wall Military Industry Co	China	Betrokken bij clustermunie
Aryt Industries	Israël	Betrokken bij clustermunie
Ashot - Ashkelon Industries	Israël	Betrokken bij clustermunie
AVIBRAS INDUSTRIA AEROESPACIAL	Brazilië	Betrokken bij clustermunie
Bharat Dynamics	India	Betrokken bij clustermunie
Boeing Distribution Services	Verenigde Staten	Betrokken bij clustermunie
BWX Technologies	Verenigde Staten	Betrokken bij nucleaire wapens
China Aerospace Science And Technology Corporation	China	Betrokken bij clustermunie

China North Industries Group Corporation	China	Betrokken bij clustermunie
China North Industries Corporation	China	Betrokken bij clustermunie
China Satellite Communications Co Ltd	China	Betrokken bij clustermunie
China Spacesat	China	Betrokken bij clustermunie
Fluor Corporation	Verenigde Staten	Betrokken bij nucleaire wapens
GENERAL DYNAMICS CORPORATION	Zuid-Korea	Betrokken bij nucleaire wapens
Hanwha Corp	India	Betrokken bij clustermunie
Hanwha Engineering & Construction Corp.	Verenigde Staten	Betrokken bij anti-persoonsmijnen
Honeywell International	Verenigde Staten	Betrokken bij nucleaire wapens
Huntington Ingalls Industries	Verenigde Staten	Betrokken bij nucleaire wapens
Inner Mongolia North Heavy Industries Group	China	Betrokken bij clustermunie
Korea Aerospace Industries	Zuid-Korea	Betrokken bij clustermunie
Larsen And Toubro Limited	India	Betrokken bij clustermunie
LTIMindtree Ltd	India	Betrokken bij clustermunie
L&T Finance	India	Betrokken bij clustermunie
L&T Infrastructure	India	Betrokken bij clustermunie
L&T Technology Services Ltd	India	Betrokken bij clustermunie
Leidos Holdings	Verenigde Staten	Betrokken bij nucleaire wapens
LEIDOS, INC.	Verenigde Staten	Betrokken bij nucleaire wapens
LIG Nex1 Co., Ltd.	Zuid-Korea	Betrokken bij clustermunie
Lockheed Martin	Verenigde Staten	Betrokken bij clustermunie
Motovilikha Plants JSC	Rusland	Betrokken bij clustermunie
Nabha Power	India	Betrokken bij clustermunie
National Presto Industries	Verenigde Staten	Betrokken bij anti-persoonsmijnen
Northrop Grumman Corp.	Verenigde Staten	Betrokken bij nucleaire wapens
NORTHROP GRUMMAN SYSTEMS CORPORATION	Verenigde Staten	Betrokken bij nucleaire wapens
Poongsan	Zuid-Korea	Betrokken bij clustermunie
Poongsan holdings	Zuid-Korea	Betrokken bij clustermunie
Roketsan Raket Sanayi Ve Ticaret Anonim Sirketi	Turkije	Betrokken bij clustermunie
Solar Industries India Limited	India	Betrokken bij clustermunie
The Boeing Company	Verenigde Staten	Betrokken bij clustermunie
BAE SYSTEMS	Verenigd Koninkrijk	Wapenhandel naar hoog-risico landen

Raytheon Technologies Corp.	Verenigde Staten	Wapenhandel naar hoog-risico landen
Avary Holding Shenzhen Co Ltd	China	MSCI-red flag / UNGC schending
BHP Group Ltd	Australië	MSCI-red flag / UNGC schending
CoreCivic Inc	Verenigde Staten	MSCI-red flag / UNGC schending
GCL-Poly Energy Holdings Ltd	Hongkong	MSCI-red flag / UNGC schending
Glencore PLC	Zwitserland	MSCI-red flag / UNGC schending
MMC Norilsk Nickel PJSC	Rusland	MSCI-red flag / UNGC schending
Hon Hai Precision Industry Co	Taiwan	MSCI-red flag / UNGC schending
Hoshine Silicon Industry Co Lt	China	MSCI-red flag / UNGC schending
JinkoSolar Holding Co Ltd	China	MSCI-red flag / UNGC schending
Lens Technology Co Ltd	China	MSCI-red flag / UNGC schending
LXJM	China	MSCI-red flag / UNGC schending
OFFICE CHERIFIEN DES PHO	Marokko	MSCI-red flag / UNGC schending
O-film Tech Co Ltd	China	MSCI-red flag / UNGC schending
Petroleos del Peru SA	Peru	MSCI-red flag / UNGC schending
PETROLEOS MEXICANOS	Mexico	MSCI-red flag / UNGC schending
Porsche Automobil Holding SE	Duitsland	MSCI-red flag / UNGC schending
SAIC Motor Corp Ltd	China	MSCI-red flag / UNGC schending
Barrick Gold Corp	Canada	MSCI-red flag / UNGC schending
TBEA Co Ltd	China	MSCI-red flag / UNGC schending
GEO Group Inc/The	Verenigde Staten	MSCI-red flag / UNGC schending
TEPCO	Japan	MSCI-red flag / UNGC schending
Trina Solar Co Ltd	China	MSCI-red flag / UNGC schending
Universal Health Services Inc	Verenigde Staten	MSCI-red flag / UNGC schending
Vale SA	Brazilië	MSCI-red flag / UNGC schending
Volkswagen AG	Duitsland	MSCI-red flag / UNGC schending
ZHONGTAI CHEMICAL	China	MSCI-red flag / UNGC schending
Youngor Group Co Ltd	China	MSCI-red flag / UNGC schending
Zhen Ding Technology Holding L	Kaaimaneilanden	MSCI-red flag / UNGC schending
Zijin Mining Group Co Ltd	China	MSCI-red flag / UNGC schending
22nd Century Group Inc	Verenigde Staten	Tabak
7-ELEVEN MALAYSIA HOLDINGS B	Maleisië	Tabak
Al-Eqbal Investment Co PLC	Jordanië	Tabak
Altria Group Inc	Verenigde Staten	Tabak
AMCON DISTRIBUTING CO	Verenigde Staten	Tabak
ANHUI GENUINE NEW MATERIAL-A	China	Tabak
BAT CAPITAL CORP	Verenigde Staten	Tabak
BAT INTL FINANCE PLC	Verenigd Koninkrijk	Tabak

BAT NETHERLANDS FINANCE	Nederland	Tabak
	Bosnië en Herzegovina	Tabak
Badeco Adria JSC Sarajevo	Herzegovina	Tabak
BIZIM TOPTAN SATIS MAGAZALAR	Turkije	Tabak
BRIGHT PACKAGING INDUS BHD	Maleisië	Tabak
British American Tobacco Malay	Maleisië	Tabak
BRITISH AMERICAN TOBACCO ZAM	Zambia	Tabak
BRITISH AMERICAN TOBACCO BAN	Bangladesh	Tabak
British American Tobacco Kenya	Kenia	Tabak
British American Tobacco PLC	Verenigd Koninkrijk	Tabak
British American Tobacco Ugand	Oeganda	Tabak
British American Tobacco Zimba	Zimbabwe	Tabak
Bulgartabac Holding AD	Bulgarije	Tabak
CARRERAS LTD	Jamaica	Tabak
CAT LOI JSC	Vietnam	Tabak
Ceylon Tobacco Co PLC	Sri Lanka	Tabak
CHARLIE'S HOLDINGS INC	Verenigde Staten	Tabak
CHINA FLAVORS	China	Tabak
CHINA TOBACCO INTERNATIONAL	Hongkong	Tabak
Coka Duvanska Industrija AD Co	Servië	Tabak
Cia de Distribucion Integral L	Spanje	Tabak
Ngan Son JSC	Vietnam	Tabak
Eastern Co SAE	Egypte	Tabak
Essentra PLC	Verenigd Koninkrijk	Tabak
EUROCASH SA	Polen	Tabak
Fyolo Technology Corp	Verenigde Staten	Tabak
GLOBRANDS LTD	Israël	Tabak
Godfrey Phillips India Ltd	India	Tabak
Golden Tobacco Ltd	India	Tabak
Gotse Delchev Tabac AD-Gotse D	Bulgarije	Tabak
Healthier Choices Management C	Verenigde Staten	Tabak
Huabao Flavours & Fragrances C	China	Tabak
HUABAO INTL	Hongkong	Tabak
IMPERIAL BRANDS FIN NETH	Nederland	Tabak
IMPERIAL BRANDS FIN PLC	Verenigd Koninkrijk	Tabak
Imperial Brands PLC	Verenigd Koninkrijk	Tabak
Indonesian Tobacco Tbk PT	Indonesië	Tabak
ITC Ltd	India	Tabak
Japan Tobacco Inc	Japan	Tabak

Jerusalem Cigarette Co Ltd	Palestina	Tabak
JORDAN DUTY FREE SHOP	Jordanië	Tabak
JT INTL FIN SERVICES BV	Nederland	Tabak
Karelia Tobacco Company Inc SA	Griekenland	Tabak
Khyber Tobacco Co Ltd	Pakistan	Tabak
KT&G Corp	Zuid-Korea	Tabak
Kuk-il Paper Manufacturing Co	Zuid-Korea	Tabak
MATIV HOLDINGS INC	Verenigde Staten	Tabak
MCCOLL'S RETAIL GROUP PLC	Verenigd Koninkrijk	Tabak
MERCURY RETAIL HOLDING PLC	Rusland	Tabak
Miquel y Costas & Miquel SA	Spanje	Tabak
MUDANJIANG HENGFENG PAPER-A	China	Tabak
NEW TOYO INTERNATIONAL HLDGS	Singapore	Tabak
Nikotiana BT Holding AD Sofia	Bulgarije	Tabak
NOLATO AB-B SHS	Zweden	Tabak
NTC Industries Ltd	India	Tabak
Old Holdco Inc	Verenigde Staten	Tabak
Pakistan Tobacco Co Ltd	Pakistan	Tabak
Philip Morris Pakistan Ltd	Pakistan	Tabak
Philip Morris CR AS	Tsjechië	Tabak
Philip Morris International In	Verenigde Staten	Tabak
Philip Morris Operations AD Ni	Servië	Tabak
Bentoel Internasional Investam	Indonesië	Tabak
Gudang Garam Tbk PT	Indonesië	Tabak
Hanjaya Mandala Sampoerna Tbk	Indonesië	Tabak
WICAKSANA OVERSEAS INTL PT	Indonesië	Tabak
Pyxus International Inc	Verenigde Staten	Tabak
REYNOLDS AMERICAN INC	Verenigde Staten	Tabak
RLX Technology Inc	China	Tabak
Scandinavian Tobacco Group A/S	Denemarken	Tabak
SHANGHAI IND H	Hongkong	Tabak
Shenzhen Jinjia Group Co Ltd	China	Tabak
Sila Holding AD	Bulgarije	Tabak
Sinnar Bidi Udyog Ltd	India	Tabak
Slantse Stara Zagora- BT AD	Bulgarije	Tabak
Smoore International Holdings	China	Tabak
Societe Ivoirienne des Tabacs	Ivoorkust	Tabak
Starfleet Innotech Inc	Verenigde Staten	Tabak
STG GLOBAL FINANCE BV	Denemarken	Tabak

SUPREME PLC	Verenigd Koninkrijk	Tabak
SWEDISH MATCH AB	Zweden	Tabak
TAIWAN FAMILYMART CO LTD	Taiwan	Tabak
Tanzania Cigarette Co Ltd	Tanzania	Tabak
	Trinidad en Tobago	
West Indian Tobacco Co Ltd/The	Tobago	Tabak
TRI-PACK FILMS LTD	Pakistan	Tabak
TSL Ltd/Zimbabwe	Zimbabwe	Tabak
Turning Point Brands Inc	Verenigde Staten	Tabak
Tutunski Kombinat AD	Noord-Macedonië	Tabak
Union Investment Corp PLC	Jordanië	Tabak
Union Tobacco & Cigarette Indu	Jordanië	Tabak
Universal Corp/VA	Verenigde Staten	Tabak
Vapor Group Inc	Verenigde Staten	Tabak
ticker	Verenigde Staten	Tabak
Vector Group Ltd	Verenigde Staten	Tabak
VPR Brands LP	Verenigde Staten	Tabak
VST Industries Ltd	India	Tabak
Wee-Cig International Corp	Verenigde Staten	Tabak
Wismilak Inti Makmur Tbk PT	Indonesië	Tabak
YURI GAGARIN PLC-PLOVDIV	Bulgarije	Tabak